

פילון האלכסנדרוני

ע ל ה א י י ם

(קטעים ושרידים)

בצרוף מבוא והערות

מ א ת

ד"ר מנחם שטיינ

דוצנט במכון לחכמת ישראל בורשה.

הוצאת א. י. שטיבל, תל-אביב, תרצ"ז

נדפס ע"י «התקופה» בע"מ

מ ב ו א

ענין האסיים הוא אחת הבעיות החמורות ביותר בהיסטוריה היהודית. גם לאחר כל החקירות השונות שנעשו בידי מלומדים שונים, ביחוד במאה שעברה, לא זו הדבר ממקומו, ומצב הבעיה הוא כמעט כשהיה לפני מאה שנים. הפקפוקים שהביעו בזמנם מלומדים כהילגנפלד, ניקולאס, דרנבורג¹ ועוד לפני כששים שנה ויותר, אם נוכל בכלל בזמן מן הזמנים לעמוד על טיבה של כתה פלאית זו שבחיק היהדות, — פקפוקים אלה עומדים בעינם גם בימינו אנו. מה היא סבת הדבר?

האשמה צפונה, לדעתי, בחלקה הגדול ככוון החקירה אשר התוו להם המלומדים בעניננו. כי בכל שאלה היסטורית מן התקופה היא רגילים אנו לפנות לשני סוגים מן הספרות היהודית: לספרות התלמודית ולספרות ההלניסטית-יהודית. ברכזנו את כל מעינינו בשני הסוגים הספרותיים האלה אנו שוכחים תדיר את מציאותו של סוג ספרותי שלישי מן הזמן ההוא, היינו: ספרות עממית והמונית המכילה את הספרים החיצוניים והפסבדו־אפיגרפיים. והרי ספרות זאת חשובה מאד, ביחוד לשאלת הזרמים הדתיים השונים הבלתי־רשמיים שבימי בית שני. בספרות זו נשתמר עוד שמץ מרוח הנבואה העתיקה שהתנגדה למשטר הדתי והמדיני השליט, ושאפה לסול לה מסלות אחרות על אפס ועל חמתם של השליטים והכהנים שומרי המשטר הקיים.

הדה הרחוק והעמום של הנבואה העתיקה נמצא בספרות

¹ ראה את הספר היסודי לשאלת האסיים E. Licius, Der Esseni. mûs (Strassburg 1881) עמ' 7, הערת 1.

ההמונית מימי בית שני, והיא העשויה בראש וראשונה לפתור את חידת האסיים, זו הכת אשר כל קיומה לא היה אלא כעין מחאה ממושכת נגד השלטון התיאוקרטי של הכהנים התקיפים והעשירים מבני צדוק, אשר בידם נמצא כל הפולחן הדתי, היא עבודת אלהים בבית המקדש, שהרי בית המקדש שימש מבצר חזק לצדוקים ובו התבצרו במשך כל הזמנים שהבית עמד על תלו, ועם חורבן הבית בא גם הקץ לשלטון הצדוקי.

זהו בקירוב המצע ההיסטורי של צמיחת הכתה האסיית והתפתחותה, ומה עשו המלומדים ברובם? תחת להתחקות על שרשי היהדות הבלתי-רשמית ועל בטיייה השונים בספרות החיצונית, פנו אל היהדות הרשמית, היינו אל הספרות הפרושית התלמודית או אל הספרות ההלניסטית-היהודית. והרי גם זו האחרונה אינה בעצם אלא פרי יצירתה של היהדות הרשמית. פילון ויוסף בן מתתיהו שכתבו יונית אינם שואפים לכל תמורה ביהדות. היהדות היא לדידם בנין ענקי אשר אם ימוט בו נדבך אחד, יתמוטט כל הבנין כולו ויפול². הם מתאמצים רק לטוח את היהדות טיח של פילוסופיה, ואילו המוסדות הדתיים נשארים בעינם כשהיו. אמנם יוסף ב"מ מתאר את הכתות היהודיות כתאר אולפנות פילוסופיות, ואפילו את הקנאים הוא מכנה בשם "הפלוסופיה הרביעית"³ — שלש הראשונות הם הפרושים הצדוקים והאסיים — אבל כל זה רק כלפי חוץ, ואילו כלפי פנים אין יוסף ב"מ מתפלסף כלל. התורה דורשת משמעת ומלוי החובות הדתיות והמוסריות בלי כל התחכמות. אשר לצד המעשי אין איפוא הבדל יסודי בין היהדות השולטת, הארץ-ישראלית, ובין ההלניסטית. מה שאין כן היהדות ההמונית שהשאירה את עקבותיה בספרות העממית.

ברם, הפרש חשוב אחד מצוי גם בין הספרות התלמודית

² רברי פילון האלכסנדרוני בספרו, "המלאכות אל קאיוס" סע' 117.

³ קדמוניות י"ח, א', ו'.

ובין ההלניסטית, אם כי משותפת להן המגמה לקיים את היהדות בצורתה הרשמית. הפרש זה מתבלט ביחס אל הזרמים הבלתי-רשמיים. חכמי התלמוד החרימו את הזרמים המתנגדים לתורת הפרושים בלא למצוא להם אפילו צד אחד לכף זכות; ויחסם אל הצדוקים יוכיח. והצדוקים הן היו יהודים לאומיים-דתיים נלהבים ונוהרים מאד בקיום המצוות, ולפרקים החמירו יותר מן הפרושים עצמם, כידוע מן התלמוד. ואף על פי כן תוארו בתלמוד במקומות רבים כרשעים גמורים, ותאור זה הוליך שולל גם חוקרים מרובים עד היום הזה. לא כן פילון ויוסף ב"מ. עם כל מסירתם ליהדות השולטת יודעים הם להוקיר גם את שאינם תמימי דעה עמם. יוסף ב"מ הכיר את כל הכתות היהודיות⁴, ומצא בכל אחת מהן צד נאה, אף כי לאחרונה נספח על הפרושים; ופילון, שהיה יהודי אדוק וגם עלה מאלכסנדריה לירושלים בין כל עולי הרגל בכדי להקריב בבית המקדש קרבנות לאל עליון⁵, הוא כיבד והעריץ את האסיים, אם כי לא לקחו חבל בעבודת בית המקדש. הפרש זה בין יהודי ארץ-ישראל והתפוצה ההלניסטית עלינו לשוות נגד עינינו בטרם נפתח בשאלת המקורות אשר מהם אנו שואבים את הידיעות על הכת האסית.

ראשית כל עלינו להשיב על השאלה, באיזו מדה יש להשתמש בספרות התלמודית כבמקור לחקירת הכתה הזאת? הן מלומדים גדולים כפרנקל, גריץ, דרנבורג ועוד התאמצו בספריהם למצוא מקומות שונים בתלמוד המכוונים לדעתם כלפי האסיים. כסבור אני שהמלומדים האלה החטיאו את המטרה; ושני טעמים לדבר. ראשית, אין בתלמוד אפילו מקום אחד ההולם לגמרי את האסיים. בוא וראה, למשל, את השערתם של המלומדים הנ"ל, ש"טובלי שחרית" הנזכרים בתוספתא (מסכת ידים ב, כ') אלה הם האסיים.

⁴ "חיי יוסף" פרק א'.

⁵ פילון, "על ההשגחה" ב, 107.

והנה שתי ראיות עומדות לסתור את ההשערה הזאת. הראשונה היא, כי סופר הכנסיה הנוצרית, אפיפאניוס, המזכיר את טובלי השחרית (hemerobaptistai) ככתה בפני עצמה⁶, מונה תוך כדי דבור את האסיים ככתה מיוחדת השונה מזו של טובלי שחרית—והראיה השניה היא, שבמקור (יוסף ב"מ) אין זכר לדבר שהאסיים נהגו לטבול בשחרית בקומם משנתם; שם מסופר רק על טבילות שונות לפני האכילה. הפניה לצרכי הגוף וכדומה (מלחמת היהודים ב', ח', ט' וכו'). מכאן, שטובלי שחרית ואסיים אינם בבחינת היינו הך. ומזה תקיש על השאר, שהרי השערותיהם האחרות של המלומדים הנ"ל הן קלושות עוד יותר. אם אין ממש בזהויו של טובלי שחרית עם האסיים, מכל שכן שאין להסכים להשערות אחרות המזהות את האסיים עם שמות סתומים אחרים הנמצאים בתלמוד.

ההשערות האמורות מופרכות הן עוד מטעם אחר, והיא ההנחה היסודית אשר עליה כבר רמזתי. הנחה זו אומרת, שאילו באמת הזכירו חכמי התלמוד את האסיים בדרך זו או אחרת, כי אז ודאי שהיו מגנים אותם, שכן דעותיהם שונות מן הדעות המקובלות הרשמיות. חכמי התלמוד שראו בצדוקים כופרים בעיקר, לא היו נמנעים מחרף וגדף את האסיים על־שום יחסם השלילי לעבודת המקדש ולחיי־נשואים. כלום יתכן שבדברם באסיים לא יספרו חכמי התלמוד בגנותם של אלה, המבטלים את כל עניני הקרבנות הקדושים כל כך בעיני הפרושים? וכלום היו נמנעים משפוך לעג ובוז על אנשים שאינם נושאים נשים ואינם מקיימים את מצות פריה ורבייה? והרי באותם המקומות, שהמלומדים מצאו רמז לאסיים, אין זכר לבטויים החריפים אשר בהם משתמשים חכמי התלמוד כלפי הצדוקים; אמור מעתה, שאין המקומות האלה מכוונים כלפי האסיים.

לאחר שנוציא את הספרות התלמודית מכלל המקורות שניתנו

⁶ Epiphanius, paev. 16,20,3.

להכרת כת האסיים, ישארו לנו רק שלשה סופרים מתקופת בית שני הדנים בפירוש באסיים, והם: פילון איש אלכסנדריה, יוסף בן מתתיהו, והסופר הרומי פליניוס הזקן. פליניוס מזכיר את האסיים רק אגב אורחא, במלים מועטות⁷, ועדיין הדבר תלוי בספק, אם הוא עצמו היה בא"י והכיר את האסיים מקרוב, או שמא שאב את ידיעותיו ממקור אחר. בין כך ובין כך אין לו חשיבות מרובה בנידון זה, כיון שאינו נתון לנו תאור שלם. נשארים איפוא כמקורות ראשיים רק שני סופרים, פילון ויוסף ב"מ.

השמוש בספריהם של שני הסופרים טעון זהירות מרובה, כי לפילון וליוסף ב"מ יש צד שוה אחד, היא — המגמה הסניגורית. שניהם מרימים על נס את היהדות, וחפצים להעלות את ערכה בעיני הקוראים היוניים והרומיים. מתוך כך הרי הם מתאמצים לשוות אופי פלוסופי גם ליהדות מן התקופה הקדומה. אבות האומה הישראלית מדברים אצל שני הסופרים כמשכילים בני האולפנה הסטואית; ומצד שני, הנה גם האסיים, לדברי יוסף ב"מ (קדמוניות ט"ו, י', ד'), דומים במשנתם ובהליכותיהם לתלמידי פיתאגורס היוני. ולפיכך עלינו לחשוף תמיד את הגרעין ההסטורי מתוך הקלפה הזרה של התאור והנמוק הפילוסופי. וזה הכלל: אם הסופרים האמורים מוסרים לנו בספריהם עובדה הסטורית כלשהי מחיי האסיים, למשל, ומלבישים את העובדה הזו באור הגיוני או פלוסופי עלינו לבדוק את העובדה לתוד ואת הנמוק לחוד. במקרים רבים נוכל

⁷ "האסיים הם עם לבדר ישכון, ובכל העולם כולו אין כדוגמתם עם מזור; ללא אשה, בלי כל תאות המין, בלי כסף — חיים הם בצל הרקלים. מספר החברים בעינו עומד, כי הולך הוא ומתחדש מדי יום ביומו; רבו הבאים אליהם, אנשים שונים, יגעים ועיפים, אשר אפסום גלי החיים ונרשום להספה (על האסיים) והליכות חייהם. וככה קיים העם הזה במשך אלפי דורות, דבר אשר לא יאמן כי יסופר. בריחת אחרים מן החיים נרמה איפוא לקיומם ולשגשוגם הם. משם יורדים לעיר עין גדי..." Plinius, Hist. Nat., V 17 האסיים גרו איפוא בקרבת ים המלח.

לקבל את העובדה כשהיא לעצמה כאמת אוביקטיבית מבלי להסכים
לנמוק הניתן בידי הסופרים לעובדה זו, שכן הנמוק אינו אלא חות
דעתו הסוביקטיבית של הסופר.

עובדה היא, למשל, שהאסיים בחרו לשבת בכפרים מאשר
בערים, אבל הנמוק של פילון, שהערים משמשות קן למדות נפסדות,
אינו מתקבל על הדעת. את העובדה נקבל, איפוא, מאת פילון,
אבל לא את הטעם הניתן בצדה. פילון ידע את העיר ההלניסטית
על כל זוהמתה המוסרית, ולכן כתב מה שכתב, בעוד שבערי יהודה,
ביחוד בערים הקטנות אשר כל השפעה הלניסטית לא הגיעה אליהן,
שם חיו האנשים חיי פרישות וצניעות. יש לשער איפוא שסבה אחרת
הניעה את האסיים להתרחק מן העיר, היינו, משום שקשה לשמור
בעיר על דיגי טומאה וטהרה בגלל האוכלוסין המרובים והשונים
שאינם נזהרים בדינים אלה.

או דוגמה אחרת. שני הסופרים מעידים פה אחד על האסיים
שלא היו נושאים נשים. זוהי עובדה שאין לפקפק באמתותה; הרי
גם פליניוס הרומי מביא אותה. ברם, הטעמים השונים אשר עליהם
מבססים הסופרים היהודיים הנ"ל את העובדה — טעמים אלה אינם
עקר. הנמוק שנמצא, למשל, אצל יוסף ב"מ, שהאשה מחרחרת ריב
ומדון, הוא אישי ביותר — ואין זה מן הנמנע שיסודו בנסיון הפרטי
של הסופר, אם לא שהעתיקו מתוך התאור של פילון — ואין בו
כדי לבאר את העובדה הזאת. ומהו הנמוק האמתי? בנדון זה זקוקים
אנחנו להשערות. קרוב לודאי שהאסיים נמנעו מקחת נשים, מפני
שהאשה היא „מקור הטומאה“ לעתים מזומנות, והרי הטהרה היתה
עמוד התוך של תורת הכתה הזו. ושמה עומדת עובדה זו בקשר עם
הערצת הרקוקות אשר התפשטה בחוגים ידועים בתקופה ההיא. זכר
לדבר נמצא עוד בספרות החיצונית. וכך אנו קוראים בספר „חכמת
שלמה“ (ג', י"ג וכו'): „אשרי העקרה בל נגואלה.... גם העקר בר
כפים.... ישא ברכה מאת ד' וזכר טוב ממעון קדשו“. או: „הולך
עירי ביראת ד' נבחר מהם וכו'“ (שם ד', א'). השקפות כאלה

מתנגדות, בלי ספק, ליהדות הרשמית, אבל גם עובדות אחרות הידועות לנו מחיי האסיים עומדות בנגוד ליהדות הזאת, כאמור. בקצור: אם נקבל מפי הסופרים ההלניסטיים-היהודיים את גופי העובדות, הנה את אופן הסברתם לא נקבל. טעמן האמתי של העובדות נמצא לרוב מחוץ למסגרת היהדות הרשמית. זוהי הנחה יסודית לגבי כל גסיון להכיר את האסיים על סמך תאורם של פילון ויוסף ב"מ. זה האחרון יצא בעקבותיו של פילון, הן בפרטים שונים של התאור — על כך נעמוד מדי פעם בהערות — והן במגמת התאור כולו.

בשנים מספריו של פילון אנחנו מוצאים שני פרקים העוסקים בכת האסיים. בפעם הראשונה כתב פילון על האסיים בספרו „על שכל צדיק בן חורין הוא“ (*Quod omnis probus liber*) או, בקצור: „על חרות הצדיק“. ספר זה כולו כעין דקלמציה אחת ממושכה, ונושאה הוא הפרדוכס הסטואי, שרק האיש החכם והישר הוא בן חורין באמת. ראוי לציין שעוד לפני פילון בא יהודי הלניסטי אלמוני וחבר דרשה לחנוכה בדומה לזו, והיא ידועה בשם „חשמונאים, או מכבים ספר רביעי“. בדרשה זו השתדל הדרשן להוכיח, על יסוד מעשי החשמונאים, את אמתותה של תורת הסטוא — שאין דבר העומד בפני הרצון הכביר אשר יסודו בכוח התבונה (*logismos*). יוצא איפוא שאחד מעיקרי הסטוא נדרש ונסתבר לאור עובדות לקוחות מחיי היהודים, וכך עשה גם פילון, אלא שהאסיים הם לו רק אפיסודה אחת בין אפיסודות אחרות, אמנם האפיסודה הגדולה ביניהן, כי פילון מסתמך גם על חייהם של חכמי הודו ופרס כראיה לאמתות הפרדוכס הנ"ל.

וכיון שהפרק על האסיים נתון כאן במסגרת של דקלמציה, שהרי בספר לפנינו פילון הצעיר, החוצב להבות אש בדקלומיו, לפיכך יש לתאור הזה כל המעלות והמגרעות אשר לדקלום. שפה נמלצת, מלוטשת, מלאה רעיונות מבריקים ואמרות מזהירות, אבל

דיקנות יתרה אין כאן, כי בשירי תהלה אין נוהגים להזהר בפרטים ודקדוקים. וכך, למשל, ידע פילון שהאסיים גרים בערים, שהרי הוא עצמו היה בארץ ישראל והכיר את היחסים מקרוב (פילון „על השגחה“ 11, 107, אך ב„חרות הצדיק“ הוא משתמש בבטוי המשתמע לשני פנים ומדבר רק על אסיים שגרו בכפרים ללמד שהאסיים תעבו את החלאה המוסרית של הפוליס ההלניסטית. ובוה הוליך פילון שולל מלומדים כגריץ⁸. ברם, מי שמצוי אצל הדקלמציות ההלניסטיות יודע, ששיטה זו שכיחה בסוג ספרותי זה: להבליט פרטים החשובים לתכלית הדקלום ולהאפיל על פרטים אחרים שאינם ענין לתכלית זו. וכך עשה פילון גם בנידון דידן.

אופי אחר יש לו לפרק השני שכתב פילון על האסיים, בספרו השני שאבד ואיננו: „סניגוריה על היהודים“ (Apologia pro Judaeis). פרק זה הגיע אלינו, ביחד עם קטעים אחרים מספרי פילון, באמצעותו של סופר הכנסיה הנוצרית אבסביוס (Eusebius praeparatio evangelica (VIII 11,1—18)). אם בספר הראשון „על חרות הצדיק“, מופיע לפנינו פילון הצעיר, החוצב להבות אש בדקלומיו, הרי בספר „הסניגוריה“ מדבר אלינו איש פכת, רציני ומנוסה, המעדיף את העובדות הממשיות על המליצות המבריקות. אין סתירות עקריות בין התאורים שבשני הספרים, והסתירות הקיימות — כביכול, אינן סתירות אלא למראית עין. בספר השני יש רק הרחבה על יסוד הנסיון שרכש לו פילון במרוצת הזמן, ונטיה לתת למעשים שיעידו על עצמם. וכל ההשערות שבנה גריץ ואחרים על הסתירות האלה אין להן באמת רגלים כלל.

ועוד עלינו להעיר כאן על היחס שבין פילון ויוסף ב"מ כמקורות לחקירת כת האסיים. ההקבלות השונות בדבריהם של שני הסופרים, ביחוד בין התאור של פילון בספרו „על חרות הצדיק“ ובין התיאור של יוסף ב"מ, הן הנותנות, כי יוסף השתמש בספרו של

⁸ גריץ Geschichte der Juden (לייפציג 1888) עמ' 800.

פילון. יש ובטויים ידועים חוזרים ונשנים בצורתם אצל שני הסופרים גם יחד — ומכאן ראייה נוספת לדעתנו. אך מלבד תאורו של פילון היה לעיני יוסף ב"מ עוד חומר היסטורי אשר נאסף כנראה בידי עד ראייה. חומר זה חשוב הוא למדי, כי על כן מכניס הוא אותנו לתוך חיי הכתה ומגלה לנו את הסדר והמשטר הפנימי אשר שלטו בכתה הזו. מלבד זאת מצויים אצל יוסף ב"מ עוד פרטים חשובים שונים שאינם נמצאים אצל פילון. אמנם יוסף ב"מ מביא גם דברים אשר אין ליחסם בשום פנים לכתה יהודית כלשהי, כגון התאור האַסכטולוגי (מה"י, ב', ח', י"א) המצויר בצבעים שאולים מן המיתולוגיה האלילית של היונים, ואילו אצל פילון אין רמז לכל זה. בכגון זה עלינו לפסוק, שיוסף ב"מ השתמש בתאורים אלה רק כדי לשבר את אוזן הקורא היוני, אם כי אינם עולים בד בבד עם המציאות ההיסטורית.

זאת ועוד אחרת. יש אשר פילון ויוסף ב"מ מביאים שניהם עובדה אחת, אלא שמבארים אותה באורים שונים. במקרים כאלה מתאמת בברור הכלל שלנו שלא הבאור עיקר, אלא העובדה כשהיא לעצמה, ואנו רשאים לנמקה נמוק אחר וחדש שלא כאחד הסופרים האלה.

כללו של דבר: השואת שני המקורות מסייעת בידנו לבור את הסולת מתוך הפסולת, ולקבל מושג מסוים על כתה יהודית זו שהיתה הרת־תוצאות לגבי הדת הנוצרית בתה של היהדות, ואף על פי כן. או דוקא מפני כך, נשתכחה כמעט כליל מתוך היהדות עצמה.

קטע ראשון

(מן הספר „על חרות הצדיק“ פרק י"ב—י"ג, סע' 75—91)

(פרק שנים עשר)

- 75 מדת הצדק והיושר הכתה שורש גם בפלשתינה אשר בסוריה. בארץ זו יושב חלק רב מעם היהודים הגדול והעצום. מקצתם נקראים בשם אסיים (Essaioi) ומספרם מגיע לארבעת אלפים ומעלה. דעתי אני, כי שמם נגזר מלשון חסידות (hosiores) — והמלה היונית יצאה מעורפלת במקצת — על שום שהם מעריצי אלהים באמת ובתמים, ותחת לזכות זבחי קודש ישאפו לקדושת הלב והמחשבה.
- 76 המה קובעים את דירתם ביחוד בכפרים ומתרחקים מן הערים בגלל מעשי העול המיוחדים לשליטי העיר, ומתוך פחד פן תדבק גם בנפשם המחלה הממארת הקשה אשר לבני סביבתם, כדרך האויר הנשחת והנפסד. מהם עובדים את האדמה, ומהם עוסקים במלאכות שונות המרבות שלום בעולם, לטובת עצמם ולטובת כל הגלויים עליהם. האסיים אינם צוברים כסף וזהב, אינם רוכשים אחוזות ארץ גדולות, ואינם חומדים הכנסות מרובות, אלא שואפים לספק את צרכי חייהם ההכרחיים בלבד. האסיים הם כמעט היחידים בעולם אשר אין להם כל רכוש וקנין (פרטי), לא מפני שתקצר ידם מלעשות חיל, אלא משום שהם עצמם בחרו בחיים כאלה ובצדק יחשבו לעשירים גדולים, שכן ישישו על מדת הצניעות וההסתפקות כעל הון רב.
- 78 אין בהם עושי חצים, רמחים, חרבות, קסדות, שלטים ומגנים, ובכלל אין בהם איש לוטש נשק ובונה מכונות (המצור), ולא בעל מלאכה אחרת לתשמישי מלחמה. ואפילו בדברים הקשורים בעבודת השלום

- 79 (לא יעסקו), במדה שהם גורמים להשחתת המדות. וככה אין להם שיח ושיג במסחר, בתגרות וספנות, כי יתעבו כל דבר שיסודו באהבת הבצע. אין בהם אפילו עבד אחד, אלא כולם עוזרים איש לרעהו כבני חורין. המה לא יודו בזכות הבעלים (על עבדיהם), את הבעלים יחשבו לא רק לפועלי עול המשביתים את השוין בקרב בני-האדם, אלא גם לעושי רשעה, על הפירם את חוק התולדה אשר כאם ילדה את כולם וגידלתם ללא הבדל, למען יהיו אחים נאמנים באמת ובתמים, ולא בלבד שיקראו בשם הוזה. אך תאות הבצע צרת-העין נשאה ראש, וניתקה את קשרי הקורבה (בין האנשים) בהרחיקה את האיש משאריו הקרוב אליו, והפכה את החבה לאיבה. ואשר לפלוסופיה, מניחים המה את תורת ההגיון לאנשים הלהוטים אחרי הפטפוט, משום שאין בה צורך להשגת השלימות; וחקירת מהותו של היש יניחו לממללי רברבן, כי נבצר מאת הטבע האנושי לתפוש את הענינים האלה, להוציא את החקירה על מציאות אלהים ובריאת העולם. לעומת זה לומדים הם בשקידה רבה את תורת המוסר, ובענין זה יהיו להם לעינים חוקי אבותיהם אשר יקטן כוח השכל האנושי מהשיגם, אם לא יערה עליו אלהים רוח ממרום. את החוקים האלה יורו בכל זמן ועדן, וביחוד בשבתות. כי יום השבת קדוש הוא בעיניהם, ובו ישבתו מכל מלאכה אחרת ויאספו למקומות הקדושים הנקראים בשם „בתי כנסיות“. שם ישבו שורות שורות, לפי גילם, זקנים לפני צעירים, ויקשיבו קשב רב, מתוך דרך ארץ, כיאות. אחד מהם יוציא את הספרים (הקדושים) ויקרא בהם, ואיש אחר, מבעלי התורה, יעמד על ידו, ויבאר את הענינים הסתומים. שהרי את מרבית (התורה) יפרשו בצורה פלוסופית, דרך משל (אלגוריה), על יסוד שיטת דרוש ישנה נושנה. — האסיים מתחנכים לאהבת אלהים, לחסידות, ליושר, להנהלת עניני הפרט והכלל, להבחנת הטוב והרע ושיאינו לא טוב ולא רע, במה לבחור ובמה למאוס. שלשה הם הענינים אשר ישימו להם לקו ולמשקולת: אהבת אלהים, אהבת המוסר ואהבת הרע. אשר לאהבתם את האלהים הנה רבות ראיות נאמנות לדבר.
- 80
- 81
- 82
- 83
- 84

והן: כל ימי חייהם ישמרו על הקדושה והטהרה בכל עת ובכל שעה; אינם גשבעים כלל ואינם מוציאים מפיהם דברי שקר; באלהים יראו את מקור כל הטוב בלא ליחס לו כל רעה. אהבתם למוסר יוכיחו בזה שהם שונאים בצע ובורחים מפני הכבוד וחייהם חמדה, כובשים את יצרם ושלטים בתאוותיהם. מלבד זאת יסתפקו במועט, יחיו חיי צניעות ופשטות, ויתרחקו מן המותרות. הם מצטיינים במדת דרך ארץ ושקול הדעת ובמעלות כיוצא בהם. מעלותיהם הנוגעות לאהבת הרע הן: חבת הבריות, שיוון הזכויות, ועל כולן — שתוף החיים. ויאה ליחד על זה את הדבור בקצרה. ראשית כל אין לאיש בית מיוחד רק לו שאינו משותף לאחרים כולם, אלא הבית עומד פתוח לרוחה לדור בו בצותא, הם וכל אנשי סיעתם הבאים ממקום אחר. אף אוצר אחד לכולם, והוצאות (משותפות); משותפות גם התלבושת והמאכלת, שכן הם עורכים סעודות משותפות. עולים הם על שאר בני אדם בהגשימם בפועל את הכלל של שתוף הדירה, המאכל והמשתה. אכן זהו דבר בלתי־שכיח, כי את הכסף אשר הם משתכרים בעבודתם יום יום, לא ישימו בכיסם, אלא יכניסוהו לאוצר החברה, וכל מי שרוצה לטול, יבוא ויטול ויפיק ממנו תועלת. ושאינם יכולים להשתכר עקב מחלתם, אינם עזובים ומוזנחים, כי כסף מוכן לפניהם מאוצר החברה לשם ההוצאות הכרוכות במחלה, ובכסף הזה ישתמשו ביד רחבה מתוך בטחה גמורה. האסיים מהדרים פני זקנים ודואגים להם, וכבנים נאמנים להוריהם יכלכלו את שיבתם בעצה ובתושיה, בנפש חפצה וביד נדיבה.

(פרק שלשה עשר)

על ברכי הפלוסופיה הזאת אשר אין בה מדקדוקי המלים המיוחדים ליונים נתחנכו האסיים להיות אנשים טובים שוחרי מוסר. הפלוסופיה היא דורשת מהם מעשים נעלים תחת תרגילים (עיוניים), והמעשים האלה משמשים יסוד איתן לחרות אשר כל מיני שעבוד זרים לה. וראיה לדבר: בארץ זו (בארץ יהודה) קמו במשך הזמן שליטים רבים שונים איש מרעהו גם בתכונותיהם הטבעיות וגם

במגמת לבבם. מהם ששאפו לעלות במשובתם על פריצי חיות, ולא
 גרתעו מכל מעשי אכזריות. את נתיניהם שחטו בסך, ולפני יציאת
 נשמתם גזרו את גויותיהם לחלקיהן ולאבריהן כמעשה הטבחים, ולא
 חדלו (מתועבותיהם) עד שנענשו מדה כנגד מדה בגזרת מדת הדין
 אשר עיניה צופיות על מעללי אנוש. ומהם שנמנעו ממעשי שגעון
 90 וטרוף הדעת. אלה שינו את טעמם והרעו לנו בדרך אחרת והסבו
 לנו פורענות קשה. כי אם אמנם דבריהם בנחת נשמעו, אך בקולם
 השלו חיפו על העברה הבוערת כאש בלבבם, ובחנופתם דמו לכלבים
 שוטים המכשכשים בזנבם ומתרפסים לפני הבריות, ולסוף מטילים
 בהם ארס (בנשיכותיהם). מידם באו להם (ליהודים) צרות איומות.
 והם השאירו אחריהם בערים שונות זכר לרשעתם ושנאתם את
 הבריות, ורושם היסורים אשר סבלו האנשים מידם לא ימחה לעולם.
 אכן אף אחד מן השליטים האלה, אם מן העריצים האכזרים ואם
 91 מאנשי המרמה הערומים, לא הצליח להוציא דופי בקהל האנשים
 הנקראים בשם אסיים (Essaioi) או חסידיים (hosioi) וככל
 אשר תקפו את האסיים, שהם בני חורין מטבעם ובלתי תלויים כביכול
 בדעת אחרים, הנה לא עצרו כוח להשבית את מדותיהם הטובות
 והישרות (של האסיים). הם (השליטים הרעים) היו מתנים, איפוא,
 את רוממות סעודותיהם המשותפות ואת שתוף החיים הנעלה על
 כל ברכה ותהלה, בהיותו אות ומופת לחיים נשגבים ומאושרים
 בתכלית האושר.

קטע שני

(praeparatis evangelica VIII 11 אבסביוס)

- 1 מחוקקנו הוא שהביא הרבה ממעריציו לידי יסוד חיים משותפים. הם שנקראים בשם אסיים (Essaioi). דעתי אני, כי שם כבוד הוא אשר ניתן להם על שום חסידותם (hosiotes). יושבים הם בערים רבות אשר בארץ יהודה, גם בכפרים רבים יתגוררו בחבורות גדולות ומרובות אוכלסין.
- 2 תורת הכת איננה דבר שבא לאיש בירושה על יסוד מוצאו, — כי מוצאו של בן אדם אינו ענין המסור לרצונו, — אלא (מסגלים אותה) על יסוד תשוקה לשלימות מוסרית ואהבה עזה לבריות. הרי 3 בין (חברי) האסיים אין בכלל אף תינוק אחד או ילד אחד או צעיר אחד, שכן אלה דעותיהם קלות, ועקב גילם הרך ישאפו לתמורות שונות. האסיים הם אנשים באים בימים, קרובים לזקנה, ואינם שטופים כבר בתאוות בשרים. בכבשם את יצרם הרע יקנו לעצמם את 4 החרות האמתית, היא היחידה הראויה לשם זה. על חרותם זו יעיד אורח חייהם. אין להם קנין פרטי, לא בית, לא עבד, לא נחלה, לא עדר ולא כל דבר אחר שיש בקנינו משום הוצאת ממון. הם 5 מכניסים (לאוצר החברה) את כל רכושם הפרטי, למען יפיקו הכל תועלת ממנו. גרים הם בקביעות בחבורות אחים, ועורכים סעודות 6 משותפות, וכל מעשי חייהם מכוונים לטובת החברה. עבודות שונות מוטלות על החברים השונים, וכל מי שהתחיל בעבודה כלשהי מתאמץ להשלימה בנפש חפצה, וצנה או שרב, או כל תמורה אחרת במזג האויר אינה משמשת להם אמתלה להשתמט מן העבודה. לפני הנץ

- 7 החמה יצא כל אחד לעבודתו הרגילה, ורק לאחר שקיעת השמש ישוב לבתיהם ששים ושמחים כאילו עמדו בקרב התגוששות. סוברים הם, כי מעשיהם עלולים להביא תועלת יותר גדולה לחיי אדם, ותרגיליהם הם נוחים יותר לגוף ולנשמה ומאריכים שנותיו של אדם מכל שינוני התגוששות, שהרי אלה לא יחדלו (כשינוני המתגוששים) כעבור
- 8 עונת הפריחה לגוף. והנה סדר חייהם: היודעים לזרוע ולנטוע עובדים את האדמה; יש מהם הרועים עדרים ומפקחים על בהמות שונות, ויש המשגיחים על נחילי דבורים. מהם בעלי מלאכה ועוסקים באומניות שונות. ולפיכך אינם יודעים מחסור בצרכיהם ההכרחיים, ואינם
- 10 דוחים כל עבודה אשר יתכן להוציאה לפעולות (מיד). את המשכורת אשר יקבלו חלף העבודות השונות האמורות ימסרו כלם בידי גזבר אחד שנתמנה על יסוד בחירות, והוא הקונה מיד עם קבלת הכסף את הדברים הנחוצים להם, ויספק להם מזונות וצרכי חיים אחרים
- 11 ביד נדיבה. הנה כי כן אנשים אלה דרים בחבורה וסועדים בצותא, ומרוצים הם בנוזד אחד הניתן להם מדי יום ביומו, שכן הם מסתפקים במועט ומתעבים את חיי המותרות כמחלת הגוף והנפש. ולא הסעודות
- 12 בלבד משותפות הן, אלא גם התלבושת משותפת להם. בחורף יש להם מן המוכן אדרות עבות, ובקיץ מעילים זולים, וכל החפץ לטול אחד מהם, הרשות בידו לבוא ולטול ואין מפריע, כי מה שקנה אחד מהם — קנו כלם, ולהפך, מה שקנו כלם נחשב גם לקנינו של כל אחד מהם. ואם יחלה איש מהם, יכלכלו את מחלתו מאוצר החברה, ומלבד זאת ישרתוהו הכל בשקידה רבה וידאגו לשלומו. הזקנים
- 13 מבלים את שארית חייהם בשיבה טובה ומאושרת, וגם בהיותם חשוכי בנים יחיו כאנשים שנתברכו בבנים רבים, ולא בבנים סתם, אלא בבנים מעולים. הכל מודים בזכות הזקנים שהם קודמים לכל דבר, וחולקים להם כבוד, לא מתוך הכרח טבעי, אלא מתוך רצון חפשי. האסיים ראו ונוכחו, כי חיי הנשואים בלבד, או הם יותר מכל, עלולים
- 14 לבטל את החיים המשותפים (של החברה), ולפיכך מאסו בהם. לדבר הזה גרם עוד הרצון לחיות חיי פרישות. איש מן האסיים אינו נושא

- אשה, כי אין כאשה לאהבת־עצמה ולקנאה; גם יש לה הכשרון לצודד את לב הגבר ולהטותו לכל אשר תרצה במחמאותיה התכופות.
- 15 אכן תדע האשה להשתמש בדברי חנופה ובתחבולות שונות כדרך המשחקים על הבימה. היא תאחו את עיני האיש ואזניו, ותעור את עיני שכלו אשר בידו רסן השלטון, ותוליך שולל את האנשים הסרים
- 16 למשמעתו (של השכל). ואם בנים תלד, תלבש גאווה ועוז, ותעזו בחוצפתה להביע בגלוי את מאוייה אשר עד כה הזכירה רק ברמז, מתוך ערמה ההתחסדות. ולאחרונה תתחצף ותדרוש במפגיע (מבעלה)
- 17 לעשות כל דבר העתיד להרוס את חיי הצבור. והבעל אשר אשתו הקסימתו בשיקוי אהבה, ורובצת עליו החובה הטבעית לדאוג לבניה,
- 18 הוא ישנה את יחסו לגבי יתר האנשים. בלי משים יהפך והיה לאיש אחר, ובן חורין לשעבר יהיה לעבד. — בחיים אלה זכו (האסיים) לשם טוב, עד שסתם בני אדם וגם מלכים גדולים התפעלו מהם והשתוממו על האנשים והרבו תהלות ותשבחות להאדיר את כבוד האנשים המכובדים.